

ACC. N:R M. 14754:1-6.

Landskap: Skåne Upptecknare: N. Jönsson, Önnestad
Härad: V. Göinge Berättare: " "
Socken: Stoby Berättarens yrke: ämneslärare, kamrer
Uppteckningsår: 1958 Född år 1878 i Stoby

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Boskapskötsel. s. 1-6.

N. M. 60

M.14754.

KAMRER N. JÖNSSON

POST- OCH TELEGRAFADRESS:

ÖNNESTAD

RIKSTELEFON: ÖNNESTAD 34

Jönsson

Fryktslo per Önnestad den 26 oktober 1958.

*Bev d. 29/5
Sf 10*

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Till Folklivsarkivet, Lund.

Härmed får jag översända min faders, Kamrer Nils Jönsson, sista medelände till Folklivsarkivet. Samma dag det skrevs föll pennan för alltid ur hans hand.

Folkminnena var - jämte natur- och hembygdsvård samt lyrik - pappas största intresse. Det har därför, särskilt de sista båda åren sedan han lämnat sina offentliga och andra uppdrag, varit en stor tillfredsställelse/att ^{för honom} få syssla med dessa ting, verksam och intellektuellt obruten som han var till sin sista dag.

Alla de bevis på uppskattning för sin insats, som han fått röna från Eder sida, har berett honom stor glädje

Pappas jordfästning kommer, enligt hans egen önskan, att äga rum i stillhet i närvaro endast av hans anhöriga.

Med utmärkt högaktning

Barbro Edgren

M. 14754:1.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Gårdens förhållande till boskapsstocken.

Nedanstående uppgifter avse gården nr 1 Kärlingebrga 5/16 mantal. Nötkreaturens anta~~n~~ inder 1880:talet Nötkreaturens antal 1 tjur, 10 á 14 kor(beroende på årsväxren), några ungdjur samt i början av 80:talet ett par oxar. I äldre tid var kreatursskötseln det viktigaste men sedan laga skifte ägt rum 1818 ägde omfattande nyodlingar rum och åkerarealen blev fyrdubblad. Åkern blev så småningom en lika viktig faktor som boskapen - t.o.m. viktigare. Innan konstgödsel kom till användning hade man boskap inte bara för mjölkens, utan lika mycket för gödselns skull.

Skåne
V. Göttinge län
Stoby sn.
uppt. år 1958

Betesplatser. De viktigaste betesplatserna voro under våren och sommaren södra delen av skogen ifrån lyckorna närmast gården till dt. s.k. lyckekärret - kallat "Stora kärr". Ett "stråde" ledde från gården till skogen. Under hösten, en tid efter slåttern på ängarna utmed Almån, flyttades nötkreaturens betesgång di.
Bete på trädan. Under våren och försommaren betades trädan av fåren. Sedan trädan var avbetad, vallades fåren på olika ställen i vängen (området söder om gården till det med "skeagäre avgränsade området till ängarna) eller i vissa fall på lyckorna (området norr om gården intill skogen). Fåren antal var ett 20:tal och de sköttes av en "vajtepaug", som ofta erköller från Småland.. Fåren gingo lösa. och det var vallgossens uppgift att hålla dem ifrn sädes- eller potatis-

uppt. av Nils Jönsson, Ömestad
ber. " " " " " " " " " " " "
Född år 1878 i Stoby sn.
(kamrer; ämneslärare)

åkrarna.

däremot "vångaskoen"

Bete i hagen. Namnet löväng användes inte i dagligt tal av ortsbefolkningen.

Men ett område utmed Rättelävsgränsen och vissa områden ellan åkrarna hävdades på samma sätt som lövängen. Hagarna lågo alltid på inägorna. En oregelbunden remsa utmed Östra hemmeanets gräns innefattande den s.k. Källarebacken och några "backaslorra" här och där i åkrarna. Dessa ouppodlade skogbevuxna områden hade sin särskilda typ. som bestämt avvek från utmarken. Någon betning förekom inte förrän på hösten, och då huvudsakligen av fåren under "vajtepaugens" tillsyn. Källarebacken hade delvis natur av park. Ett gräsbevuxet trädlöst område där kallades "slättingen" och innehöll gårdens krocketbana. I Källarebacken" ridsades varje vår: torra grenar. löv o.d. samlades i högar. som antändes. I vångaskogen förekommo flere slags ädla lövträd" alm, ask, lönn, lind och rönn. Dessutom asp och björk samt en stor mängd hassle. I Källarebacken förekom även en varer bokdungen. Undervegetation av av vide, sälj och brake (töste) förekom på de sidläntta stället. Höstnad på de öppna gläntorna förekom i slutet av juli.

Eken förekom ganska sparsamt, - ekbark var en eftersökt vara, och de större ekarna barkades i början av 1880:talet. Vångaskogen tillgodosåg gårdens behov av slöjdvirke. En del träd hamlades på hösten och lövet (isynnerket "Töste", var ett eftersökt fårfoder. Hagarna voro inte inhägnade.

Bete på ängen. Ängarna utgjorde södra delen av hemmanets mark utmed Almån.

Området utmed denna å var bevuxit med långt gräs. den övriga delen var träd-

M. 14754: 2.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

bevuxen. Ängen var belägen söder om inägorna. Sedan höstnaden ägt rum släpptes nötkreaturen från skogen för att beta det uppväxande gräset. En väsentlig skillnad fanns mellan äng och betesmark. Ängens huvudsakliga uppgift var tillvarandet av gräset. Först sedan detta ägt rum fingo djuren beta den. Någon odling på detta område hade inte ägt rum före Almåns kanalisering. Sedan denna ägt rum, odlades området närmast ån. Någon gögsling ägde förut inte rum, men ån översvämmade i regel före höstnaden. Området närmast ån var inte trädbeväst. varför rot-huggning eller bränning inte ägde rum. Ängen skildes frn inägorna medelst ett s.k. stafrajäre. Höstnaden skedde vanligen i mitten av juli, då så mycket folk uppbådades från granngårdarna så att arbetet ~~sk~~ kunde ske för dagen. När det var "flo" fingo slätterkarlarna på vissa ställen vava" i vattnet till häva sin längd. Kvinnorna samlade gräset på tvåhjuliga lätta "hüböra" och bredde ut det till torkning på de höglänta delarna av ängen. Äldre män, som inte kunde delta i det hårda arbetet på den egentliga ängen "gnavade" av gräset mellan träden och buskarna på det högläta området. Gräset breddes, vändes och stackade för att sedan hemköras och användas till kofoder under vintern. ~~Sedan~~ Ungefär en månad efter slättern betades ängen av nötkreaturen .

Bete i skogen. Södra delen av skogen mellan lyckorna och Stora kärr (I skifteshandlingarna Lyckekärret) var nötkreaturens betesplats, Området norr om Stora kärr kallades Hästhaven och var avsedd för hästarna. Djuren drevos genom

"stråded" och släppte på egen hand. Skogen bestod huvudsakligen av björk och bok. Den uppväxande boken var synnerligen eftersökt av nötkreaturen. Genom avbetning bildades s.k. nögeporror. Under 70:och 80:talet svedjades på åtskilliga ställen i skogen, Svedjorna inhägnades med s.k. ris- eller stavrajäre och två skördar togs där. varefter inhägnaden togs bort och platsen blev en mycket omtyckt betesplats för kreaturen. "stättorna i stavrajäred kring Lilla kärr", togos också bort och kreaturen fångobeta där, Olyckshändelse i gropen. Någon gödsling förekom inte i skogen men betet förbättrades därigenom att björkkvistar na fingo ligga kvar på marken efter skogsavverkningen. De sades "ajda opp mosed" och gråsväxren blev bättre på sådana ställen.

Nötkreaturens raser. På 70:och 80:talet förekom endast röd svensk boskap av medelmåttig storlek. För att hingra inavel skaffades stundlm tjur från något grannställe eller djuten betäcktes av främmande tjur - detta mot viss avgift. Under 1890:talet började Hushållningssällskapetets tjänstemän arbeta för en förbättring av kreatursskötseln och lämna anvisningar, var lämpliga avelsdjur skulle anaffas.

Husdjurens namn. Vanliga kreatursnamn, voro Rosa. Lisa, broga m.fl. Några principer tillämpades inte därvid och några skyltar i båsarna angävo inte djurens namn eller avkastning.

Kreaturens avkastning. räknades efter en viss vikt i smör eller ett visst mått i mjölk. Men vanligt var att hela ladugårdens avkastning räknades utan angivan.

M. 14754:4.

Skåne
V. Göttinge hd.
Stoby sn.
uppt. år 1958

uppt. o. ber. av N. Jönsson
Önnestad
ämneslärare o. kemrer
född år 1878 i Stoby sn.

de av varje ko för sig. Man talade om en god eller dålig mjölkko, utan angivande av något mått i ena eller andra hänseendet.

Mjölknings. Om korna kalvade strax efter jul, mjölkades tre gånger om dagen. Man talade om "mören-, middes- och kvälsmjölknings" När djuren släpptes på sommararbete, mjölkades endast två gånger om dagen. Vid mjölkningsen satt man på en trebent pall, s.k. "molkeball, Man talade om att korna voro lätt- eller svår- mjölkade. Mjölkningsen utfördes av gårdens kvinnfolk, och mjölkem samlades i en bytta. Mjölkningsen utfördes i ladugården - fähuset.

Betäckning. I gården ifråga hade man egen tjur, antingen uppfödd på stället av en tjurkalv, eller anskaffad från en granngård till förhingrande av inavel. Granngårdar. som inte hade egen tjur, och torpare med en eller två kor anlätade gårdens tjur när deras kor blivit "tjyrvilta". Betalning erlades av gårdarna i kontanter och av torparna i dagsverken. Vid gården önskade man att kalvningen skulle infalla någon gång under första halvåret, men inte samtidigt. Innan korna släpps på bete. vakade man över dem, när de "blivit sjuka". Under betesgången hölls ko, som skulle kalva, inne och utfodrades med grönfoder o.d. Kalvade ko i skogen, hade hon en stor förmåga att gömma sig. Man måste ofta leta i dagar, innan kon och kalven upptäcktes.

Kalvens uppväxt. Kalvem fick inte fia kon. Han släppte i en s.k. kalakätte och utfodrades till en hörjan med kons mjölk. Man skilde mellan kviekal och tjyr-

kal. Den förre skulle stundom "läggas på". den senare slaktades i regel efter några dagar, eller efter en längre tid (jödka) Kalvköttel var den enda färskvara, som bestods under sommaren. Under andra året befördrades "kviakalen" till "kvia". och sedermera till ungo.

M. 14754:6.

Fähus. Här hänvisas till bifogade planritning*. Båsen skildes från varandra genom träväggar. Go, vet i båsen utgjordes antingen av kullersten eller av srampad ~~re~~ lera. Träkrubborna utbyttes mot rännor av cement och foderbord. Ströet var halm. Bakom båsen var en ränna

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

* Ej med. Tröl. aldrig utförd.

Skåne
V. Göinge hd.
Stoby sn.
uppt. år 1958

uppt. o. ber. av N. Jönsson,
Onnestad
ämneslärare o. kamrer
född år 1878 i Stoby sn